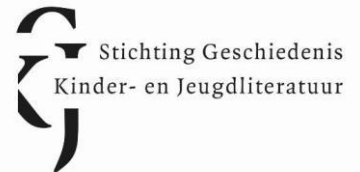


SGKJ-Nieuwsbrief 53

6 september 2023



Nieuws uit het SGKJ-bestuur

Wat is het toch altijd heerlijk om weer een nieuwe *SGKJ-Nieuwsbrief* te ontvangen, zo boordevol boeiende informatie, en met veel links die je voeren naar de interessantste en wonderbaarlijkste websites. En vaak met annotaties van vakboeken, waarbij ik vaak de neiging om het boek aan te schaffen niet kan onderdrukken. Ik denk dat dit bij veel van onze SGKJ-vrienden het geval is.

Het bestuur hoopt dat alle vrienden een heerlijke zomer hebben gehad, ook al wisselden heel erg warme dagen zich af met dagen die eerder leken op herfst dagen. Hoe dan ook, dagen die uitnodigden om veel te lezen of verder te werken aan een onderzoek.

In het vorige nummer schreven we dat het bestuur naar uitbreiding zoekt, en we zijn erg blij dat Petra Luijkx het bestuur komt versterken. Petra is geen onbekende in de wereld van het (oude) kinderboek. Op een later moment zullen we u nader kennis laten maken met haar. We zijn op termijn ook op zoek naar iemand die de functie van penningmeester op zich wil nemen. Het zou iemand moeten zijn die waakt over de centen van de stichting, maar tegelijkertijd ook bij alle andere activiteiten, die altijd uitgebreid besproken worden in de bestuursvergadering, een inhoudelijke bijdrage kan leveren. Wie interesse heeft kan gewoon even contact met de huidige penningmeester opnemen (toin@duijx.net).

De uitnodiging voor de najaarstudiedag in Leiden heeft u al ontvangen (of vindt u volgende week in uw inbox). Ook hebben we al weer een leuke excursie naar Amsterdam in het vooruitzicht. En even vooruitblikken: de voorjaarsstudiedag zal plaatsvinden in Den Haag waar we te gast zijn bij de Koninklijke Bibliotheek. Aan het programma en de praktische zaken wordt op het ogenblik hard gewerkt.

Namens het bestuur,
Toin Duijx

SGKJ-activiteiten

Nieuwe blogs op de SGKJ-website: [Elsa van Dien en de Hendrix-collectie](#) door Janneke van der Veer die een mooie ontdekking deed. Een artikel over de mogelijke auteur van het '[van ouds gerenommeerde A is een aapje](#)' door Jeannette Kok. Toin Duijx schreef een blog over [Roomsche jeugdlectuur](#) en Lineke de Vries verdiepte zich in [Pippi Langkous](#), de Zweedse en Nederlandse uitgaven en illustratoren en de filosofie erachter.

Nieuws

In augustus werd de bevrijding van **Nederlands Indië** in 1945 herdacht. Ter herinnering hierbij enkele prentenboeken die taferelen uit de 'verloren tijd' tonen, bedoeld voor Nederlandse kinderen in de kolonie en in het vaderland.

[Java : prentenboek voor de Nederlandsch-Indische jeugd](#), door een Oost-Indisch Oudgast, 1857. Twee jaar later verscheen een vervolg: [Java : een prentenboek voor de Nederlandsch-Indische jeugd, tweede bundel](#), beide geschreven door een onbekende 'Oost-Indisch Oudgast', en uitgegeven in Leiden en Batavia.

Beide bundels geven een beeld van de verschillende beroepen en bevolkingsgroepen. Interessant om te lezen en te bekijken hoe de opvattingen in die tijd waren. De tweede bundel bevat ook een hoofdstuk over slavernij; men is voorstander van een 'bedachtzame' afschaffing.

Een halve eeuw later verscheen een [Indisch prentenboek 1: Bedienden en beroepen](#) door J. van der Heijden (J.H. de Bussy, 1909). In dit prentenboek alleen platen met de namen in twee talen. Bevat geen verdere toelichting over de verschillende beroepen.



Indisch prentenboek 1909



De Ketting-ganger.



Waschlieden.

Afbeelding links een 'ketting-ganger' uit Java 1857, rechts 'waschlieden' uit Java 1859.

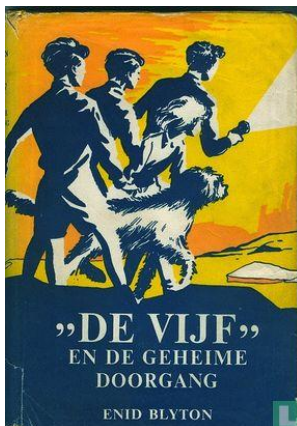
En om niet te vergeten: de geannoteerde bibliografie die Dorothée Buur in 1992 samenstelde: *Indische jeugdliteratuur, geannoteerde bibliografie van jeugdboeken over Nederlands-Indië en Indonesië, 1825-1991*. Deze is helaas nog niet digitaal beschikbaar, behalve de [inleiding](#).

Een onmisbaar naslagwerk met 1246 titels, chronologisch geordend en voorzien van annotaties over inhoud en illustraties, geografische plaats, etnisch milieu en maatschappelijk klimaat.



De Volkskrant heeft in de [Zomerbibliotheek](#) zes Nederlandse schrijvers gevraagd naar de boeken die hen hebben gevormd. Daaruit blijkt weer eens hoeveel invloed kinderboeken kunnen hebben. Voor Ted van Lieshout waren *De Sprookjes van Grimm* en *Het schaap Veronica* van Annie M.G. Schmidt belangrijk, voor Annet Daanje *Het kerstverhaal* van Dick Bruna en *Black Jack* (vertaald als *Tussen galg en gekkenhuis*) van Leon Garfield. Mensje van Keulen noemt *Winnetou's dood* van Karl May, *Alleen op de wereld* van Hector Malot en *Piet de smeerpoets*.

Herman Brusselmans, Ilja Pfeyffer en Mariken Heitman noemen geen boeken uit hun kindertijd.



De serie over 'De Vijf' van Enid Blyton uit de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw worden verfilmd. De vakantieavonturen van Julian, Dick, Annie, George en hond Timmy worden onder regie van Nicolaas Winding Refn vertaald naar film. Floortje Smit verwondert zich erover in *De Volkskrant*, want deze regisseur staat bekend om bloederige scènes. Maar nu wil hij 'zijn innerlijke kind omarmen'. Daar gaan we ongetwijfeld meer over horen.

Tentoonstellingen

Tot en met 24 september is een keuze uit [Burgzorgs collectie](#) te zien in het Allard Pierson Amsterdam. Ricardo Burgzorg verzamelt kinder- en prentenboeken waar mensen van kleur in voorkomen. De nadruk ligt op kinderboeken uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Van kannibalen tot superhelden en van stereotypes tot individuen, deze kleine greep uit Burgzorgs verzameling spreekt boekdelen. Een uitgebreide bespreking van dit boek door Toin Duijx staat in de vorige [Nieuwsbrief \(no. 52\)](#). Op 21 september is een excursie gepland naar deze tentoonstelling.



In het [Museum of Comic Art](#) in Noordwijk is [Beestenboel](#) te zien, een tentoonstelling van strips met dieren die menselijk gedrag vertonen. Striphistorici Ger Apeldoorn en Bas Schuddeboom hebben de expositie samengesteld en de vermenselijkte dieren in categorieën ingedeeld. Er zijn originele tekeningen te zien uit de collectie van Arie Korbee, initiatiefnemer van het museum.



Internet

Om weer eens te bekijken: een digitale collectie met 7000 oude kinderboeken: [Historical Children's Books](#). Op de website 'Open Culture' is van alles samengebracht op het gebied van educatieve media. Deze collectie kinderboeken bevindt zich bij de Universiteit van Florida in de [Baldwin Library of Historical Children's Literature](#).

Zwaartepunten in deze collectie: alphabet books, marginalia and inscriptions, nonfiction from the 20th century, Little Golden Books, religious tracts, and illustrated editions from the Golden Age of Children's Literature. Scholars worldwide use the Baldwin Library for research in morality tales and religious tracts, conduct of life, gender roles, comparative editions, and toy and movable books.

Op 'alphabet books' zijn 1515 boeken te zien. Een extra voorziening is dat alle afbeeldingen in een boek ook samen bekeken kunnen worden. Bij het doorkijken blijkt dat er ook leesmethoden, sprookjes en andere boeken tussen de abc-boeken staan.

De [International Children's Digital Library](#) werd 20 jaar geleden op internet toegankelijk gemaakt. Voor browsen is het een aardige site, maar als je een bepaalde titel zoekt is het lastig. Mission: *The IC DL Foundation promotes tolerance and respect for diverse cultures by providing access to the best of children's literature from around the world.*

Toegang via brede categoriën: Books by language, by color, by shape, by format, by character, by true vs. make believe.

Bij genre (different kinds) zijn te vinden: Action / Adventure (135), Mystery (4), Fantasy / Science Fiction (49), Scary / Horror (5), Funny / Humorous (77), Fairy Tales and Folk Tales (344), Poems / Songs / Rhymes (547), Plays (6), Short Story Collections (207), Award Winning (379).

Bijzondere uitgaven

In nummer 51 van de Nieuwsbrief vroegen we of iemand onderstaande afbeeldingen herkent. Ze komen uit een onbekend prentenboek, abusievelijk meegebonden in een abc-boek bij de Koninklijke Bibliotheek. De taferelen tonen de executie van een deserteur en een parade van de Markiezin de Pompadour, uitgebeeld door aangeklede honden, of zijn het apen?



Frits Booy liet weten dat hij soortgelijke afbeeldingen had gevonden van de executie van een deserteur en de parade van een Madame in een Franse uitgave: *Grand cirque corvi singes*. Hier zijn Monsieur Le Marquis en Madame La Marquise de Carabas aan het wandelen. De uitgever is A. Capendu, Editeur-Paris, en het boek verscheen waarschijnlijk in de periode 1880-1890. De litho's zijn van Emrik & Binger.



Ook in [Het nieuwe apenspel](#) van Jan Schenkman uit 1862 (zie hieronder) komen beide scènes voor. Hier is Madam' Rossignol aan het 'promeneren' met haar bruijom, Marquis Carabas.



Ach! ach, deserteur! dat kost zeker uw leven!
De trom wordt geroerd en 't gebed is gedaan!
Reeds heeft de officier fluks het teeken gegeven,
En legt dus uw makker 't geweer op u aan.
Maar.....vrees niet, Mijnheeren! en lieve Mevrouwen!



Madam' Rossignol ziet gij hier promeneren,
En wel met haar bruijom, Marquis Carabas,
Zoo keurig en deftig en rijk in de kleëren,
Als dit voor eene eeuw in de mode hier was.
De sleep van haar kleed wordt door Simpo gedragen,

Het boekje waarvan we de titel vroegen is nog niet gevonden. Maar wat we in elk geval kunnen zien is dat men elkaar over en weer beïnvloedde, en dat deze onderwerpen kennelijk populair waren.

Met dank aan Frits Booy!

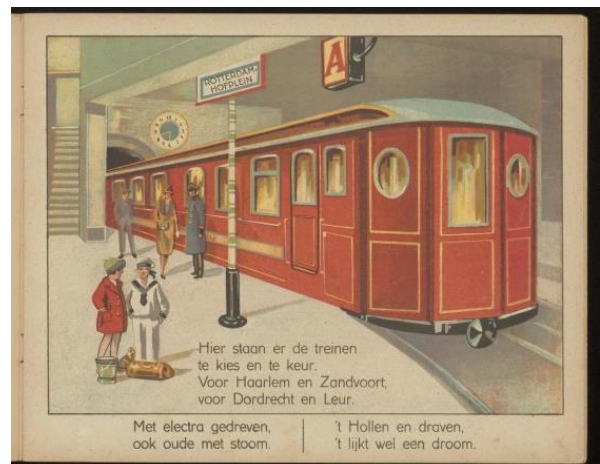
Een boek herlezen

Vakantietijd



Hoe waren vakanties vroeger? Van een luxe vakantie zoals in het prentenboek [Buiten! Waar de vogels fluiten](#) zullen maar weinig mensen in de jaren twintig hebben genoten. Hoe dat toeging is te zien in dit prentenboek over een vader, moeder en twee kinderen, die per auto (Bugatti?) een paar dagen uitgaan. Ze zwemmen in een meer, gaan naar de bergen, kamperen met een tent, zijn voorzien van alle moderne gemakken zoals een draagbare radio en komen dan weer tevreden terug, 'Dragend

frisse kracht, gezondheid voor den tijd van werken mee'. Met fraaie platen van de auto. Het betreft een zogenaamd 'fabrieksprentenboek', waarbij de namen van auteur, illustrator en uitgever ontbreken. Vermoedelijk van Engelse herkomst. Op het voorplat staat een nummer: dat is ook typerend voor dit type boeken. In dezelfde reeks verscheen: [Hoera! Wij gaan op reis](#), een prentenboek over twee kinderen die reizen per tram en per stoomtrein naar zee, in een verlengde auto, in een zeilboot, een auto, een elektrische trein, een vliegtuig en in het zijspan van een motor. Met fraaie platen van treinen en auto's. Wie kan ons meer vertellen over de herkomst van deze afbeeldingen?



Vrienden helpen vrienden



In de gemeente Noardeast-Fryslân is een aantal mensen bezig met het realiseren van een eerbetoon aan de schrijfster Nynke van Hichtum. Zij is in het dorp Nes in deze gemeente geboren en heeft daar én in Dokkum, haar jeugd doorgebracht. In haar geboortedorp wordt ze geëerd met een beeld en dat is, naast een straatnaam en de naam van een basisschool in Dokkum, de enig tastbare herinnering aan deze schrijfster die zo belangrijk is geweest voor de kinderliteratuur.

In Dokkum is daarom het plan ontstaan om gezamenlijk met gemeente, bibliotheek en streekarchief een verzameling van haar boeken aan te leggen.

Daarnaast komt er een 'Nynke van Hichtum-wand' in de bibliotheek met onder andere een vitrinekast waarin een wissel-expositie van haar boeken te zien zal zijn. In het archief, dat onder één dak is gehuisvest met de bibliotheek en daarmee een open verbinding heeft, wordt de rest van de collectie zorgvuldig bewaard. Die verzameling is voor iedereen op aanvraag in de studiezaal te bekijken en te bestuderen. Voor verdere uitbouw van deze collectie wordt contact gezocht met andere verzamelaars van haar werk. Misschien zijn er ook andere belangstellenden die advies kunnen geven over de inrichting en de inhoud van de wissel-exposities. Ook dan horen de initiatiefnemers graag van u.

Verdere informatie kunt u krijgen bij Marcus Altena, Dokkum, tel. 06-15267598, email marcus.altena@knid.nl

VRIENDEN HELPEN VRIENDEN.

Wie herkent dit boek?

Een 'soldaten-abc'.

Bij een heel fraai abc-boek in de collectie van Frits Booy ontbreken de oorspronkelijke omslag en de titelpagina. We hebben dus geen idee van titel en uitgever. Omdat de inhoud helemaal aan het militaire bedrijf is gewijd deden we navraag bij de St. Kon. Defensiemusea. Dat leverde helaas niets op. In het CBK is gezocht op woorden uit het boekje, maar ook dat heeft geen titel opgeleverd.



De tekst duidt (vermoedelijk) aan dat de Krim-oorlog (1853-1856) voorbij is, schatting jaar van uitgave dus na 1856. Het boekje telt 13 pagina's, het formaat is 16,8 cm en de gravures

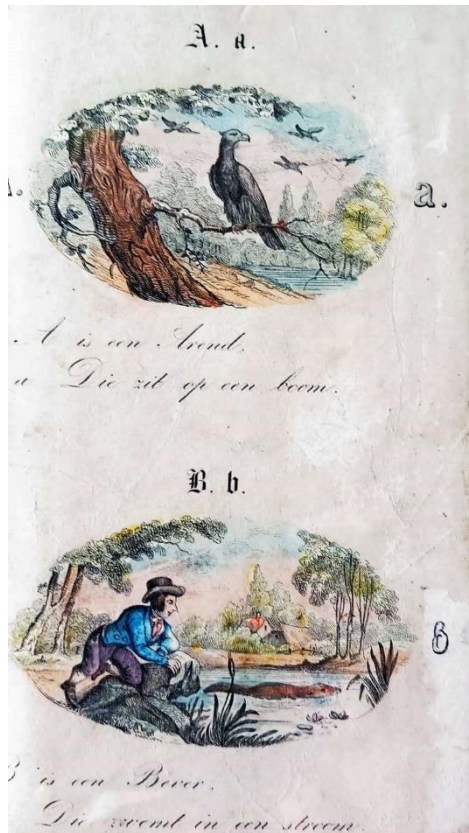


zijn handgekleurd. Afgebeeld worden: adjudant, bijleman (sappeur), citadel, dragonder, exerceren, foerier, generaal, huzaar, inkwartiering, jager, kanonnier, lansier, marinier, neger, officier, paardensmid, Q kwartiermeester, ritmeester, soldaat, tamboer, uittogt, vaandrig, walddoornblazer, Xerxes (= regimentshond), ijzegrim, zoetelaarster (marketenster). Bij elke letter staan zes lettertypen en het woord, een handgekleurde gravure en een vierregelig rijmend onderschrift.

Een oudere blog over soldaten met veel afbeeldingen staat [hier](#) op deze website.

Wie herkent dit boek?

'A is een arend' maar hoe luidt de titel?



Nog een vraag over een bijzonder boek zonder omslag en titelpagina. Het is een abc-boek met gedetailleerde en verfijnde handgekleurde gravures, twee per blad. Bij elke afbeelding staan 4 lettertypen en twee rijmende regels tekst: A is een arend, die zit op een boom. B is een bever, die zwemt in een stroom. Verder Caesar, docter, egel, fabel, groenboer, herder, lbes, jager, K en L ontbreken, merel, naaister, oven, paling, ridder, schipper trechter, uije, visscher, winkel, ijker, zaaier. Het boekje bevat 12 eenzijdig bedrukte bladen en is 17,7 cm groot, maar was vermoedelijk groter want er is tekstverlies aan de onderkant van de bladen.

Het enige resultaat van een speurtocht was dat de afbeelding bij de letter W (is een winkel die fraai is bezet) aanwezig is in het Gemeentearchief Amsterdam (Collectie Atlas Dreesmann). Het gaat om een winkel van de Firma Van Bente (en Zoonen), die zaten in dat pand van 1853 tot 1873.



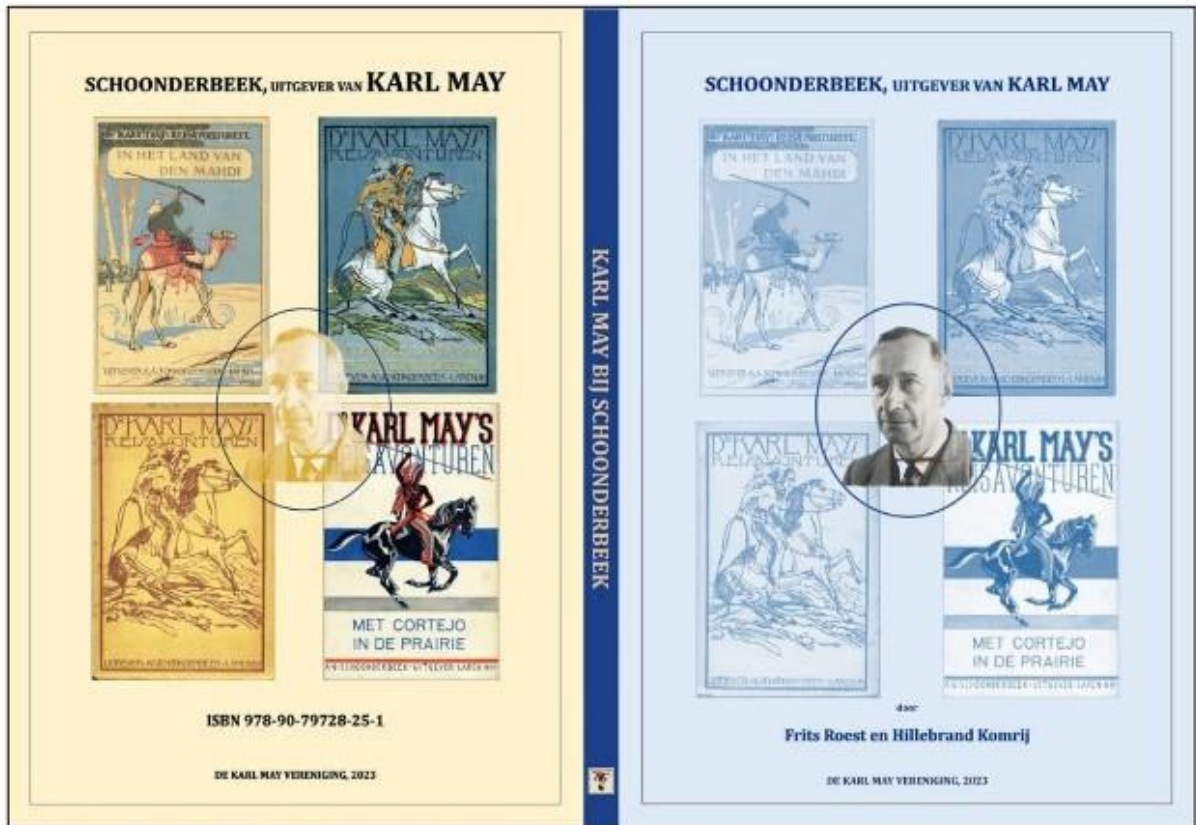
Vakliteratuur

Het *Karl May Nieuws* meldt een nieuwe uitgave die in oktober zal verschijnen:

A.G. Schoonderbeek als uitgever van Karl May / door Frits Roest en Hillebrand Komrij.

A4 formaat, paperback, 198p., volledig in kleur. ISBN 978-90-79728-25-1 ; € 20,-

Bestellen vóór 15 september bij Frits Roest (frits.roest@gmail.com).



[Een Bijbels personage als middelpunt van een bestseller voor de jeugd](#) / Cees Houtman.
Gepubliceerd in: *Documentatieblad voor de Nederlandse kerkgeschiedenis na 1800* (2023, 98, p. 22-46)

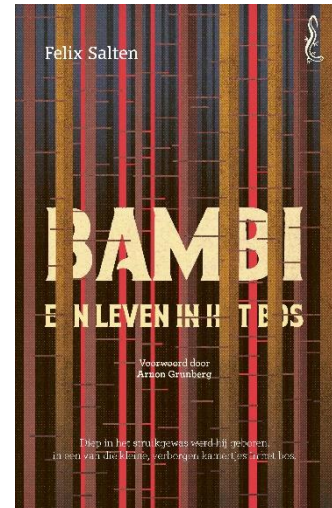
De in de titel bedoelde persoon is de oudtestamentische Jozef, een van de meest bekende Bijbelse personages uit de wereld van kerk en geloof, de literatuur, de beeldende en andere vormen van kunst. De bestseller is 'De geschiedenis van Jozef, voor kinderen', een verhandeling van Willem van Oosterwijk Hulshoff (1771-1795). De auteur had het geschrift aan de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen ingezonden naar aanleiding van een door het Nut uitgeschreven prijsvraag. Postuum werd hem daarvoor in 1795 de gouden erepenning toegekend. Hulshoff, de doopsgezinde, jong aan tuberculose overleden exponent van het toenmalige verlichte protestantisme, was sedert 1792 proponent, maar verbond zich niet aan een kerkelijke gemeente, omdat hij zich verder in de wijsbegeerte wilde bekwamen.

Met dank aan Cees Houtman, die dit artikel aan de SGKJ doorgaf.

Bambi - een leven in het bos / Felix Salten; uit het Duits vertaald door Jet Quadekker. De Geus, 2023. 200 p., € 15,-.

Saskia de Bodt schreef in *De Volkskrant* over deze nieuwe vertaling, dat we het échte verhaal uit 1923 eigenlijk moeten zien als 'een gefictionaliseerde vorm van natuurlijke historie'. Het boek was geschreven voor volwassenen, zonder illustraties. Het betrof een tekst over maatschappelijke problemen uit het interbellum. Disney bewerkte het verhaal voor kinderen door het op een andere plaats en in een andere tijd te laten spelen, en vooral door de oorspronkelijke politieke boodschap er uit te halen.

De uitgever: 'Bambi heeft als thema's o.a. onzekerheid, kritiek op assimilatie en het zoeken naar het beloofde land. Veel passages kunnen worden gelezen tegen de achtergrond van de pogroms onder de Joden.'



Dutch Photo Publications 1918-1980 / by Manfred Heiting (redacteur). uitgever Gerhard



Steidl, 1923. 560 p., € 145,-.

Manfred Heiting verzamelde een enorme hoeveelheid fotoboeken en deed historisch onderzoek. In dit vuistdikke boek over de geschiedenis van fotoboeken in Nederland is ook aandacht voor kinderboeken met foto's van Piet Zwart en anderen.

Terzijde: in 1999 verscheen een naslagwerk speciaal over kinderboeken met foto's: *From the mundane to the magical* :

photographically illustrated children's books, 1854-1945 and beyond / Mus White. Los Angeles : Dawson's Bookshop, 1999. Met veel illustraties. Het is een bibliografie van ruim 1400, voornamelijk Engelstalige, maar ook enkele Nederlandse kinderboeken met foto's als illustratie.

SGKJ - www.hetoudekinderboek.nl - StichtingGKJ@gmail.com - www.facebook.com/stichtingGKJ/

Deze onregelmatig verschijnende *SGKJ-Nieuwsbrief* is een tussentijdse aanvulling op de *SGKJ-Berichten*. De *Nieuwsbrief* wordt verzorgd door Jeannette Kok en Aernout Borms. Opmerkingen over dit nummer en suggesties voor het komende nummer kunt u sturen naar jeannettekok47@outlook.com

U heeft op een eerder moment aangegeven nieuws vanuit de SGKJ op prijs te stellen. Wilt u zich afmelden voor de Nieuwsbrief, stuur dan een mailtje naar: StichtingGKJ@gmail.com